

Pluraliteit en pluriformiteit II

Liggen er achter de veelheid (pluraliteit) van opvattingen en levensvormen echte tegenstellingen, of gaat het in vele gevallen om andere en nieuwe vormen van hetzelfde (pluriformiteit)? Deze vraag werd in een voorgaand artikel besproken. Gewezen werd op de rol van de informatie in ons moderne leven.

Hoe pakt zulke informatie uit? Accepteren wij deze alleen als zij bevestigt wat wij al meenden? Of erkennen wij ook informatie die een geheel nieuw licht op bekende zaken kan werpen? Maar waar liggen dan de scheidslijnen, de momenten van beslissing?

Prof. dr. C. A. van Peursen

Iemand vraagt je mening over een bepaalde kwestie. Je geeft deze spontaan en uitvoerig. "Wilt u dit dan voor mij eens op papier zetten?" En bij deze vraag begin je te aarzelen, of zeg je zelfs 'nee'. Want op papier zetten wil zeggen dat je goed moet formuleren. Je spontane mening wordt als het ware in een diepvriesinstallatie gedaan en zou later wel eens, buiten je om, aan anderen verkocht kunnen worden. Je mening wordt, zo zegt men wel, "geobjectiveerd", tot objectief ding gemaakt.

In vele gevallen vindt hetzelfde plaats op een ander vlak. Men beoordeelt elkaar op opvattingen die van de persoon en de situatie losgemaakt, er uitgeknipt, worden. In discussies tussen christenen werd, een kleine halve eeuw geleden, dikwijls gezegd: die opvatting is onjuist, afvallig, antichristelijk, maar daarmee spreken wij natuurlijk geen oordeel uit over het christen-zijn van de persoon die zulk een opvatting heeft. De opvatting wordt geobjectiveerd, maar over het hart van de medemens sprak men uiteraard (nog) geen oordeel uit. Men lette dus vooral op "wat" gezegd werd, los van de vraag "hoe" iets gezegd werd.

Daar kwamen wel uitzonderingen op voor, maar dan zo dat deze dat eruitknippen van het "wat" eigenlijk nog eens onderstreepten. Bekend zijn de verhalen — het kwam namelijk nogal eens voor — van de predikant die na huisbezoek zei dat in een gesprek met een "eenvoudige gelovige" zulke ketterijen gezegd waren, dat kerkelijke kritiek eigenlijk nodig was; dit was dan niet nodig, zo vervolgde de predikant, omdat het om een zeer "eenvoudige gelovige" ging, die niet beter kon weten. Geheel deze benadering ontdekt voortdurend afwijkende opvattingen (in de sfeer van het "wat") en neemt de houding en de situatie waarin iets naar voren gebracht wordt (het "hoe") niet serieus. Men ontdekt wel pluraliteit (naast elkaar staan, of tegenover elkaar staan) maar geen pluriformiteit (andere, soms verrijkende, vormgevingen, manieren van uitdrukken).

In een voorgaand artikel werd gezegd dat

de hernieuwde aandacht voor pluriformiteit samenhangt met de ontwikkelingen die wij in groter wereldverband ("makrostructuren") doormaken. Men moet geheel nieuwe formuleringen, zelfs een nieuw sociaal en politiek beleid vinden — nieuwe vormen (pluriform) dus — om oude regels weer waar te maken. "Gij zult geen valse getuigenis spreken..." is misschien bekend binnen een kleine groep (dorp, kerkelijke gemeente), maar krijgt een andere formulering ("form") en vergt een nieuw beleid binnen het grote verband van de komende informatiemaatschappij (in situaties van tv-interview; wereldnieuwsvoorziening; al dan niet achterhouden van informatie in grote bedrijven of binnen ministeries).

Theekom

Binnen de huidige confrontatie tussen de wereldculturen komt ook deze vraag naar al dan niet pluriformiteit op. Vroeger zagen wij onze eigen cultuur als de meest ontwikkelde. Onze houding was die van goedwillende waardering, zoals ten opzichte van de eenvoudige, maar eigenlijk wel wat domme, gelovige, die zojuist getekend werd. Als de Indiaan zei dat het land niet hem toebehoorde, maar dat hij zelf eigendom was van de Aarde, dan lachten we wat welwillend. Pas als hij ook wel eens een smoking droeg en whiskey dronk werd hij als gelijke behandeld. De Afrikaanse kruidendokter bedoelde het goed, maar had het natuurlijk bij het verkeerde eind. De Japanner die voor stilte pleitte en bij zijn theeceremonie zwijsend naar de fraaie vorm van de theekom staart, is toch wat vreemd, vooral als wij zien dat hij (of beter: zij, want ze zijn nooit alleen) dit doet op een camping in Zuid-Frankrijk.

In deze houding is zich een verandering aan het voltrekken. Zijn wij moreel en in levensstijl zo ver voortgeschreden? Kunnen wij niet beter, via die heel andere cultuurvormen, iets ontdekken wat eigenlijk ook ons zo ter harte gaat: respect voor de aarde, erkenning van natuurlijke geneeswijzen, bevrijding van spanningen en stress? Wanneer wij het "wat" niet meer losknippen uit het geheel, maar letten op het "hoe", dan ontdekken wij een andere

culturele houding, een nieuwe manier van benadering van ons milieu, ons lichaam, onze geest. Andere culturen staan niet achter bij de onze. Misschien wel in het "wat", in de objectieve kennis, in de technische en militaire macht, in de toepassingen van wetenschappelijke kennis binnen geneeskunde, fysica, sociologie. Maar minder in het "hoe": inzicht in de samenhang van het leven, de noodzaak van geestelijke ontspannenheid, de betekenis van menselijke solidariteit. Deze "makrospiegel" (wereldspiegel) kan ons erop wijzen dat wij ook binnen ons kleiner verband de opvattingen en levenswijzen van anderen moeten beoordelen in samenhang met de nieuwe vormen van ons huidige leven.

Polarisatie

Nieuwe vormen van ons huidige leven: gezag en autoriteit veranderden in vele opzichten. Mogen wij iets niet doen alleen omdat ouders en opvoeders dat zeggen, of moeten wij zelf leren en ervaren welke wegen geestelijk en zedelijk schadelijk zijn en welke niet? zo vragen vele jongeren. Moeten wij het gezag van de Bijbel aanvaarden omdat de Kerk dit zegt, of moeten wij dat gezag zelf leren ontdekken door de zegingskracht van de bijbelse verhalen in ons leven te ervaren? zo vragen vele Rooms-Katholieken vandaag. Moeten wij ons zomaar neerleggen bij elk besluit van ons parlement, of houdt democratie ook in dat wij zelf moeten participeren (deelnemen) in het tot stand komen van beslissingen? zo vragen vele aanhangers van buitenparlementaire acties.

Deze, en talloze andere vragen die in ons moderne leefklimaat opkomen, leiden dikwijls tot polarisaties. Men knipt een opvatting los uit de samenhang: de veranderende maatschappelijke situatie (ingewikkeld gezegd: de culturele context). Dit "wat" wordt dan tegenover de eigen, bestaande, opvatting gelegd. En... het ene "wat" blijkt duidelijk van kleur te verschillen van het andere "wat", soms zelfs in de kleuren van zwart en wit. Zo ontstaan polarisaties, wit-zwart-denken. Nu mag men niet uitsluiten dat er werkelijk wezenlijke verschillen aan de dag komen — een volgende paragraaf gaat daarop in. Maar men moet, om te be-